
Kıbrıs Ağızlarında *imiş* Hakkında

Doç. Dr. Nurettin DEMİR

*Başkent Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi*

Özet: Bu araştırmada *imek* fiilinin *-miş* eki almış varyantı olan *imiş*'in Kıbrıs ağızlarındaki kullanılışı üzerinde durulmuştur. Makaleye temel oluşturan malzeme serbest konuşmalardan ve lise son sınıf öğrencileri arasında yapılan bir çalışmayla elde edilmiştir. Araştırmada *imiş*'in biri söz dizimi biri de işlevle ilgili olmak üzere iki özelliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Araştırma sonucunda *imiş*'in cümledeki yerinin değişkenliği, yani sadece yüklemden sonra değil, cümlenin başka unsurlarından sonra da gelebildiği ve bunun cümledeki önemli veya yeni bilgiyi vurgulamak için yapıldığı örneklerle gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler; Ağızlar, Kıbrıs ağızları, sentaks, morfosentaks.

Giriş

Son yıllarda ağızlarla da ilgilenen yerel araştırmacılara adadaki üniversiteler bünyesinde çalışan dilcilerin de katılması neticesinde Kıbrıs ağızlarıyla ilgili yayınlarda dikkat çekici bir artış olduğunu görüyoruz. Adanın yüz ölçümü ve Türk nüfusun sayısı göz önüne getirilince, günümüzde

Türkçenin ağızları içerisinde en fazla ilgiyi Kıbrıs ağızlarının gördüğünü tereddütsüzce söyleyebiliriz. Ancak ada sosyal bilimlerin başka bazı kollar yanında dil araştırmaları açısından da adeta bir laboratuvar gibidir. Bu yüzden Kıbrıs'ta Türkçeyle ilgili incelemelerin henüz başında sayılırız. Şimdiye kadarki çalışmalarda daha çok Kıbrıs ağzının standart Türkçeden ayrılan yönleri veya standart Türkçede karşılığı olan özellikleri üzerinde durulmuş, bu arada Türkçenin tarihi gelişmesi hakkında bilgi eksikliğinden kaynaklanan yanlışlar da yapılmıştır. Ancak mevcut kaynakların değerlendirilmesi asıl konumuz olmadığı için bu mesele üzerinde durmak istemiyoruz (mevcut yayınların eleştirisi için bk. *Argunşah 2000*; Kıbrıs ağızlarının özellikleri için bk. *Demir 2002*). Biz aşağıda *imek* fiilinin *-miş* eki almış varyantı olan *imiş*'in Kıbrıs ağızlarında kullanılışı üzerinde duracağız. Çalışmamıza temel oluşturan malzemenin bir kısmı serbest konuşmalar sırasında tesadüfen geçen örneklerin not edilmesiyle sağlanmıştır. Asıl malzememiz ise Polat Paşa Lisesi son sınıf öğrencileri arasında sadece *-miş* ile ilgili örnek toplamaya yönelik bir çalışmayla elde edilmiş, bu örnekler daha sonra Kıbrıs ağzı konuşanlarla tekrar gözden geçirilmiştir. Çalışmamızda derlenen örneklerden sadece bir kaçını verilecektir. Ancak *imiş*'in Kıbrıs ağızlarındaki kullanılışı, bir makalenin çerçevesini aşan bir araştırmayı gerektirecek durumdadır. Bu yüzden, Kıbrıs ağızlarıyla ilgili araştırmalarımızın bir ön ürünü olarak görülmesini arzu ettiğimiz çalışmamızda *imiş*'in şimdiye kadar bilinmeyen, biri söz dizimi biri de işlevle ilgili olmak üzere iki özelliği üzerinde yoğunlaşacağız. Bunlardan birisi *imiş*'in cümledeki yerinin değişkenliği, yani sadece yüklemden sonra gelmemesi, diğeri de buna bağlı olarak cümledeki önemli veya yeni bilgiyi vurgulaması, dilbilim terimi ile söyleyecek olursak remayı göstermesidir. Çalışmamızın bundan sonrasında *imiş*'i bitişken varyantlarını da içine alacak şekilde kullanacağız.

Kıbrıs ağızları

Kıbrıs ağızlarıyla ilgili ilk bilimsel çalışma Hasan Eren'in kaleminden çıkmıştır (1963). Eren, 1959 yılında adada yapmış olduğu üç aylık bir araştırma gezisi sırasında bazı köylerden derlediği malzeme yardımıyla Kıbrıs ağzının kökeni meselesini ele almıştır. Eren'in görüşüne göre Kıbrıs ağzının oluşumunda önce Konya ve yöresi, sonra da Antalya, İçel, Alanya gibi yerlerden yapılan göçler rol oynamıştır. Bu durum, adanın fethinden

sonra Kıbrıs'a gönderilen Türk nüfus hakkındaki tarihi belgelerle de örtüşür. Kıbrıs ağızlarını. Türkçenin diğer ağızlarından ayıran özelliklerle ilgili ayrı bir çalışma yapmakta olduğumuz için bu görüşü burada tartışmayacağız. Eren'in fikirleri daha sonraki araştırmalarda genel olarak kabul görmüştür. Oysa adaya değişik zamanlarda gelen göç dalgaları, Kıbrıs ağızlarının ilişkide bulunduğu diller, son yıllarda standart Türkçenin değişmelerde yön gösterici etkisi, ağızların sosyal statüsü, küçük de olsa en azından Türkiye açısından bakınca bağımsız bir ülkenin konuşma dilini oluşturması gibi dil değişmelerinde önemli olabilecek dil içi ve dil dışı etkenleri göz önüne getirince, adadaki bugünkü Türkçenin durumunun ne kadar karmaşık olduğu ve Eren'in görüşünün tarihi açıdan doğru kabul edilse bile, Kıbrıs ağızlarının Türkçenin ağızları arasındaki bugünkü yerini açıklayamayacağı kendiliğinden anlaşılır. 1974 sonrası gelişmeler Türkçe açısından adadaki dil durumunu daha da karmaşık hale getirmiştir. Fakat bütün karmaşıklığına rağmen burada ilgi çekici bir husus vardır: Gelişmeler gözümüzün önünde cereyan etmektedir. Bu yüzden dildeki değişme sürecinin nasıl işlediğini sebep ve sonuçlarıyla birlikte tespit etmemiz mümkündür. Bu tür çalışmalar bizi tarihteki benzer durumların açıklanmasında da işimize yarayacak bilgilere ulaştırabilir.

Türkçede imiş

Kıbrıs ağızıyla ilgili verilerin değerlendirilmesine geçmeden önce, *imiş* unsurunun Türkçedeki durumu hakkında kısaca bilgi vermekte fayda vardır. Eski Türkçedeki *er-miş* şeklinden gelişmiş olan *imiş*, günümüz Türkçesinde kendinden önceki kelimedenden ayrı yazılınca *imiş*, kelimeye bitişik yazılınca kelimenin ünlü veya ünsüzle bitmesine bağlı olarak *-(y)mış*, *-(y)miş*, *-(y)muş*, *-(y)müş* olabilir. Fiil kök ve gövdelerinden sonra gelip vurguyu üzerine alabilen *-miş* ekinden farklı olarak *imiş*, bitişik yazıldığı zaman da vurgusuzdur: *açmış* : *açmuş*; *geçmiş* : *gécmiş*. Gerek fiil cümlelerinde gerekse isim cümlelerinde *imiş*, yüklem bir parçası olarak geçer: *yaparmış*, *güzelmış*. Şahıs unsuru her iki cümle türünde de *imiş*'ten sonradır: *yaparmışsın*, *güzelmışsin*. Sadece şartın rivayetinde şart ekinden sonra da gelebilir. *Yapsammış*. Soru eki *imiş*'ten önce gelir, *yapar mıymış*, *güzel miymiş* vs.

Burada sözünü ettiğimiz *imiş*, zaman zaman fiil kök ve gövdelerinden sonra gelen *-miş* ile birlikte açıklanmaya çalışılmış ve bu, araştırmacılara

büyük zorluklar çıkarmıştır. Türkçe aspekt sistemiyle ilgili olarak aspekt-zaman eklerinin işlevlerinin daha iyi açıklanması yönünde çaba sarfeden Lars Johanson genel Türkçede dolaylılık [indirective] konusunu ayrı bir araştırmada ele almış, önceki yazılarında olduğu gibi burada da mevcut kaynaklardaki yanlış anlamalara işaret ederek, *imiş* yanında tarihi ve günümüz Türk yazı dillerinde dolaylılık ifade eden başka unsurlar üzerinde de geniş olarak durmuştur (2000, ayrıca bk. 1971, 64 vd.; 1994, 253). Biz burada *imiş*'in zaman ifade etmediğine, bilginin dolaylı olarak (indirective) elde edildiğini bildirdiğine -ki bu başkasından duyma, doğrudan tespit, eldeki izlerden veya genel tecrübeden hareketle kabul etme vb. olabilir- işaret etmekle yetinelim.

Kıbrıs ağızlarında -miş

Kıbrıs ağızlarında, Türkçe terminolojide öğrenilen geçmiş zaman eki dediğimiz, fiil kök ve gövdelerinden sonra kullanılan *-miş* eki yaygın değildir. Standart Türkçedeki *-miş* ekinin işlevlerini Kıbrıs ağızlarında *-di* yerine getirmektedir: Buna göre Kıbrıs ağızlarının *Adam geldi* cümlesi standart Türkçede (aşağıda ST= “Adam geldi” veya “[Gördüğüm kadarıyla / Duyduğuma göre] adam gelmiş”, *Çocuk uyudu* cümlesi ise “[Görüyorum ki / Duyduğuma göre] çocuk uyumuş” cümlelerine karşılık olabilir (Doğu Karadeniz ağızlarındaki benzer durumla ilgili olarak bk. *Brendemoen 1999, 199 vd.*). Tabii bugünkü Kıbrıs ağızlarında *-miş* ekine de rastlanır. Ama bu, şimdiye kadarki tespitlerimize göre daha çok standart Türkçenin bir tesiri olarak karşımıza çıkar (aşağıya bk.; ayrıca bk. *Brendemoen 1999, 200*).

Kıbrıs ağızlarında imiş

Buna karşılık birleşik zamanlı fiillerin yapısında yer alan veya bildirme unsuru olan *imiş*'e daha çok ekleşmiş olarak Kıbrıs ağızlarında da rastlıyoruz. Aşağıdaki 3. örneğimizde de görüldüğü gibi Kıbrıs temel ağızlarında ekleşme zaman zaman standart Türkçedekinden ileri gidebilmekte, *imiş*, ünlüyle biten kelimelere yardımcı ses olmadan da üzerinde durmayacağımız belli kurallara bağlı olarak bitişebilmektedir.

- (1) *Okula gidecekmiş de okusunmuş da öğretmen olsun.*
- (2) *Okula istemezmiş gitsin.*
- (3) *Yoldamış.*

Ancak *imiş*'in standart Türkçeden de tanıdığımız bu kullanımından başka Kıbrıs ağızlarında Türkçede rastlanmayan bir özelliği vardır. Bu, kısaltılmış varyantların genel Türkçede olduğu gibi yüklem bir parçası olarak yüklemden sonra değil, başta veya cümlenin başka bir unsurundan sonra gelebilmesidir:

- (4) *Miş sonunda aşkını ilan etdi* = ST [Güya / söylediğine göre] Sonunda aşkını ilan etmiş.
- (5) *Sonundamış aşkını ilan etdi* = ST Aşkını *sonunda* ilan etmiş.
- (6) *Sonunda aşkınmış İlan etdi* = ST Sonunda *aşkını* ilan etmiş.
- (7) *Sonunda aşkını ilanmış etdi* = ST Sonunda *aşkını ilan* etmiş.
- (8) *Miş Ahmet okula gitmeyecek yarın* = ST [Güya / söylediğine göre] Ahmet yarın okula gitmeyecekmiş.
- (9) *Ahmetmiş okula gitmeyecek yarın* = ST Yarın okula *Ahmet* gitmeyecekmiş.
- (10) *Ahmet okulamış gitmeyecek yarın* = ST Ahmet yarın *okula* gitmeyecekmiş.
- (11) *Ahmet yarınmış okula gitmeyecek* = ST Ahmet okula *yarın* gitmeyecekmiş.

Ele aldığımız unsur, cümle başında kullanıldığı zaman daha çok *-miş*, seyrek olarak da *-miş* şeklinde geçmektedir. Diğer durumlarda ise ünlü uyumlarına bağlı olarak *-(y/ı)mış*, *-(y/i)mış*, *-(y/u)müş*, *-(y/ü)müş* şeklinde çeşitli varyantlarla kullanılabilir.

Kıbrıs ağızlarında Türkçenin özne-nesne-yüklem şeklindeki söz dizimi kuralından burada üzerinde durmayacağımız önemli sapmalar vardır. Buna rağmen cümlede *imiş* almış unsurun kullanılmayacağı tek bir yer vardır ki o da cümle sonudur.

- (12) **Okula gitmeyecek yarınmış*.
- (13) **Aşık olmadı hiçmiş*.

İşlevi

Kıbrıs ağızlarında cümledeki yeri değişebilen *imiş*'in en sık görülen işlevi standart Türkçeden de tanıdığımız duyulan bir şeyin aktarılmasıdır. Cümle başında olduğu zamanki birincil işlevi budur.

(14) *Miş gelecek.*

(15) *Birsel dedi ki yazdemiş alasin çocukları, denizemiş götüresin* =ST Yazın çocukları alıp denize götürecekmışsin.

Birinci örneğimizde konuşan duyduğu bir şeyi üçüncü kişiye aktarmaktadır. İkincisinde ise konuşan kişi Birsel'in kendisine söylediği "yazda çocukları alsın, denize götürsün" sözlerini gene üçüncü bir şahsa, hitap ettiği kişiye, aktarmaktadır. Aktarılan sözlerin asıl sahibinin söylenip söylenmemesi burada önemli değildir.

(16) *Onbir buçukdayımış arayasınız.*

Ancak bu gibi durumlarda, cümlenin vurgusu, kullanıldığı durum gibi başka etkenlerle birlikte aktarılan bilginin doğruluğu konusunda elde bir iz bulunmaması veya tersini gösteren bilgilerin var olması neticesinde inanmama, alaya alma gibi ikincil anlamlar ortaya çıkabilmektedir. Bu, özellikle *imiş* başta olduğu zaman söz konusudur. Başa getirilen bir *ha* ile inanmama, alay etme vb. anlamları kuvvetlendirilebilir.

(17) *Miş çok zekidir* =ST Çok zekiymiş.

(18) *Ha miş çok zekidir* =ST Güya çok zekiymiş, Zeki olduğunu söylüyorlar), ama sakın inanma.

İki kişi arasındaki bir konuşmadan alınmış olan aşağıdaki cümlede ise daha başka bir durum söz konusudur. İki arkadaş bankamatikten para çekmeye çalışır; bankamatik istedikleri parayı vermez. Bunun üzerine birisi bankamatiğe dikkatle bakar ve işte tam burada yapılan *tespiti* şu cümleyi kullanarak aktarır.

(19) *Girilen miktarımış hatalıdır* = ST [Görüyorum ki] girilen miktar hatalıymış.

Buraya kadar anlattığımız işlevleri *imiş* şeklinin standart Türkçedeki kullanımında da buluruz. Fakat Kıbrıs ağzlarında bu örnekleri başka türlü de ifade etmek mümkündür.

- (20) *Birsel dedi ki yazda alasin çocukları, denize götüresin.*
(21) *Onbir buçukda arayasınız.*
(22) *Girilen miktar hatalıdır vs.*

Bu durumda ister istemez akla şu soru gelmektedir: Acaba *imiş*'in yerinin değişkenliğinin işlevsel bir rolü olabilir mi? Bu örneklerimizden hareketle bu soruya vereceğimiz cevap olumludur. Cümledeki yeni veya önemli bilgi *imiş*'le vurgulanmaktadır. Buna göre beşten onbire kadar olan örneklerde standart Türkçelerini italik olarak verdiğimiz kelimeler 15'te *yazda* ve *denize*, 19'da *girilen miktar* ve 16'da *onbir buçukda* kelimeleri cümledeki yeni veya önemli bilgiyi gösterirler.

Şu örneklerimizde de *imiş* duyulan bir şeyin aktarılması yanında, cümledeki önemli bilgiye işaret eder:

- (23) *Söylediydi banamış geleceydi* = ST [Başkasına değil] *Bana* geleceğini söylemişti [ama gelmedi].
(24) *Bu ayın sonundamış gelecek* = ST [Başka zaman değil] Bu ayın *sonunda* gelecekmış.
(25) *Nazmiye hoca artukmuş bizi istemez* = ST Nazmiye hoca [önceden isterken] *artık* bizi istemezmiş.
(26) *Babammış anneme yuzükmüş alsın da barışsın* = ST [Başkası değil] *babam* anneme [başka bir şey değil] *yüzük* alsınmış da barışsınmış.

Zaman zaman yorumu zor gibi görünen şu tür örneklerle da karşılaşmaktayız:

- (27) *Her ona güvenirmiş de yoldamış galmayacakmış.*

Görüldüğü gibi, dolaylı anlatım *güvenirmiş* ve *galmayacakmış* fiillerindeki *imiş* unsuru ile sağlanmaktadır. Burada ilk bakışta yüklemdeki *imiş*'in dolaylılığı diğerinin ise cümledeki önemli unsuru vurguladığı düşünülebilir. Ancak bu tür cümleleri, standart Türkçe ile ağız şekillerinin birlikte kullanıldıkları örnekler olarak görmek daha doğrudur. Bu görüşü doğru kabul etmemizin sebebi, örneklerimizin lise öğrencilerinden alınması ve bunların hem ağız hem de standart Türkçeyi tanıyor olmaları, ama ikisi arasında bilinçli bir ayırım yapmamalarıdır. Nitekim ağız konuşanların bu

tür örneklerle ilgili yorumları da bizim söylediklerimizi desteklemektedir.

Örneklerimizde de görüldüğü gibi cümlenin yüklemine hangi zaman veya kip ekini aldığı önemli değildir. Ancak standart Türkçeye aktarma sırasında, fiil cümlelerinde *-di*, isim cümlelerinde ise bildirme eki *-dir*'in yerini *-miş* veya *imiş* almaktadır. Diğer durumlarda ise, fiil cümlelerinde fiilin aldığı ekten sonra *imiş* unsuru getirilmektedir.

- (28) *Serseri gibi dolaşanmış adam olmaz* = ST *Serseri gibi dolaşan adam olmazmış*.
(29) *Çağatay, Çağla'yı vazoyumuş gırdı diye dövmüş* = ST *Çağatay, Çağla'yı vazoyu kırdı diye dövmüş*.
(30) *Bu akşam yemekmiş yemeyecek* = *Bu akşam yemek yemeyecekmiş*.
(31) *Sıkıntıda olmuş patlıyormuş* = ST *Sıkıntıdan patlıyormuş*.

Sonuç

Verdiğimiz örneklerden ve yaptığımız yorumlardan da anlaşılacağı gibi, Kıbrıs ağızlarında dolaylılık bildiren *imiş'in* cümledeki yeri değişebilmektedir. Buradaki tek sınırlama, *imiş* almış isim unsurunun cümlenin sonunda olmamasıdır. Çalışmamızın ortaya çıkardığı ikinci husus, *imiş'in* yerindeki değişkenliğin rastgele olmadığı, cümledeki önemli bilgiyi vurgulamaya yönelik olduğudur. Dile getirdiğimiz her iki husus da Kıbrıs ağızlarını Türkçenin diğer ağızlarından ayıran önemli özelliklerdir.

Kaynaklar

- Argunşah, Mustafa (2000). "Kıbrıs Ağızıyla İlgili Yayınlanmış Çalışmalara Eleştirel Bir Bakış." *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*. Yay. Haz.: İsmail Bozkurt, Gazimağosa. S. 65-79.
- Bernt, Brendemoen (1969). "Doğu Karadeniz Ağızlarındaki *-miş*'li Geçmiş Zaman Üzerine Bir Not." 3. *Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1966*. Ankara. S. 199-206.
- Demir, Nurettin (2002). "Kıbrıs Ağızları Üzerine Notlar." *Scholarly depth and accuracy. A Festschrift to Lars Johanson. Lars Johanson Armağanı*. Yay. Haz. Nurettin Demir - Fikret Turan, Ankara. S. 100-110.
- Eren, Hasan (1963). "Kıbrıs'ta Türkler ve Türk Dili." X. *Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1963*. Ankara. S. 37-50.

Johanson, Lars (1971). *Aspekt im Türkischen*. Uppsala.

Johanson, Lars (1994). “Türkeitürkische Aspektotempora.” *Tense Systems in European Languages*. Ed. by Rolf Thieroff and Joachim Ballweg. Tübingen. S. 247-266.

Johanson, Lars (2000). “Turkic indirectives.” *Types of evidentiality in Turkic, Iranian and neighbouring languages* (Colloquium at the Swedish Research Institute in Istanbul, 9-12 April 1997). 61-88. Amsterdam.

Sağol, Gülden (1997). “Kıbrıs Ağzı Üzerinde Yapılan Çalışmalar.” *Bir 8*, 99-106.

On Copula *-imiş* in the Turkish Dialect of Cyprus

Assoc. Prof. Dr. Nurettin DEMİR

Başkent University

Faculty of Arts and Sciences

Abstract: This study is concerned with the copula *-imiş* deriving from the *imiş* (inferential) in terms of its usage in Turkish dialects of Cyprus. The material that was employed has been obtained from everyday speech and from a study based on the speech of high school students. Here two qualities of the *imiş* (copula) have been concentrated upon: its syntax and function. It concludes that the *imiş* (copula) can be used in various positions within a sentence, and that it is not necessarily used after the predicate. Furthermore, it is proved through various examples that the *imiş*, following other components of the sentence, occurs mainly in order to emphasize information important or new - i.e. rheme - within the sentence.

Key words: Dialects, Turkish dialects of Cyprus, copula, syntax, morphosyntax.

Об *имиш* в Кипрском Говоре Турецкого Языка

Доц. д-р Нуреттин ДЕМИР

Башкентский университет

Факультет естественных и гуманитарных наук

Резюме: В данной статье рассматривается вариант *имиш* окончания –*миш*, которое происходит от глагола *имек*. Материал, составляющий основу этой статьи, был собран из повседневных разговоров и в результате исследования среди учеников 11-го класса. В исследовании было сделано ударение на особенности синтаксиса и функции. В результате исследования было выявлено, что место *имиш* в предложении может меняться, то есть оно может быть не только после сказуемого, но и после других членов предложения и это используется для того, чтобы сделать ударение на важной или новой информации в предложении, что было показано на примерах.

Ключевые слова: Говоры, кипрский говор, синтаксис, морфосинтаксис, рема.

